

ČESKÁ REPUBLIKA V HYBRIDNÍ VÁLCE: BILANCE A PERSPEKTIVY

CZECH REPUBLIC IN HYBRID WAR: EVALUATION AND PERSPECTIVES

Miroslav Mareš¹

¹ Katedra politologie Fakulty sociálních studií, Masarykova univerzita, Joštova 10, 602 00 Brno, Česká republika

Abstrakt

Príspevek se zabývá problematikou zapojení České republiky do specifické formy konfliktu, který je nazýván jako hybridní válka. Autor analyzuje koncept samotný, nastiňuje vývoje hybridní války proti České republice a možnou kategorizaci aktérů. Zkoumá i reakci na tento fenomén, a to ve vnitropolitické a mezinárodně-politické dimenzi. Hodnotí i perspektivy budoucího hybridního působení proti zájmům České republiky. Dospívá k závěru, že její bezpečnostní politika se – i přes určité problémy – adaptovala na vývoj hybridní války.

Klíčová slova: hybridní válka, bezpečnostní politika, Česká republika, bezpečnostní perspektivy

Abstract

The paper deals with the issue of the Czech Republic's involvement in a specific form of conflict, which is called a hybrid war. The author analyses the concept and outlines a possible categorization of the actors and the development of the hybrid war against the Czech Republic. It also examines the reaction to this phenomenon in the internal political and international-political dimensions. It also evaluates the perspectives of future hybrid action against the interests of the Czech Republic. He concludes that its security policy has - despite specific problems - adapted to the development of hybrid warfare.

Keywords: hybrid war, security policy, Czech Republic, security perspectives

Základní konceptualizace

Úvod

Fenomén hybridní války výrazně zasáhl do reálné bezpečnostní situace ve světě ve 21. století a současně stimuloval i akademickou debatu o tomto konceptu a jeho dopadech. Z hlediska České republiky se jedná o specifický typ vymezené hrozby, na který reagovala ve vnitřní i vnější bezpečnostní politice. V tomto příspěvku je cílem analyzovat hlavní vývojové tendence tohoto konfliktu a identifikovat hlavní formy reakce v jednotlivých dimenzích politiky. Využití bude zjednodušený přístup analýzy politiky (Schubert 1991) a bezpečnostního a strategického myšlení (Radvan 2004: 101–106), včetně analýzy přízpusoben bezpečnostní architektury aktuálním bezpečnostním problémům (Radvan 2004: 102).

Bouřlivé diskuse ohledně konceptualizace provázejí hybridní válku od samotného objevení se tohoto pojmu na konci devadesátých let dvacátého století. Není cílem tohoto příspěvku podrobně analyzovat vývoj použití pojmu hybridní válka a na něj navazujících konceptů a pojmů, ostatně tento vývoj byl ve světové (Friedman 2018: 11–45) i domácí odborné literatuře vícekrát popsán (Kurfürst 2021; Stojar 2017). Je přitom třeba předeslat, že o pojmu se stále vedou expertní a politické spory a je používán v různém kontextu, včetně politizace od těch, kteří jsou považováni za původce současné hybridní války (mám na mysli označování údajného podvrtného působení Západu proti Rusku jako hybridní válku ruskými autory) (Markov 2019).

Zjednodušeně lze konstatovat, že zpočátku dominovalo použití ve smyslu jisté strategie a taktiky kombinující různé druhy regulérního a neregulérního vojenského střetu ze strany nestátních aktérů (typicky aktivity Hizballáhu ve válce proti Izraeli v roce 2006) (Hoffman 2007), poté se pozornost zaměřila na kombinaci speciálních vojenských a paramilitárních operací doplňovaných o prvky psychologické války (typicky ruská anexe Krymu v roce 2014) (DeBenedicts 2021), a nakonec je spíše pojem používán pro rozsáhlé vlivové působení s cílem oslabení a znevěrohodnění mocenských center protivníka (aktuálně například pro čínské aktivity proti Západu) (Thomas 2022).

Výše uvedené přístupy je nicméně propojovat a dospět k smysluplné synopsi. Pro účely tohoto příspěvku v daném kontextu definuji hybridní válku jako konflikt vedený násilnými i nenásilnými prostředky za situace, kdy mezi soupeři neprobíhají regulérní válečné ozbrojené střety, s primárním cílem destabilizovat a demotivovat protivníka za účelem přinucení jeho mocenského centra k realizaci takové politiky, která je v zájmu útočníka. Jak z definice vyplývá, je hybridní válka stále vázána na konflikt a nevyklučuje potenciální užití přímého násilí, nicméně dominantní dopad je dominantně ve ztrátě schopnosti a vůle odolávat, ne v prohře v přímém vojenském či jiném násilném střetu. Pro specifické hrozby v kontextu hybridní války i mimo ni začaly být používány pojmy hybridní hrozby (Bachmann 2020) či hybridní působení (Mareš, Kraus, Drmola 2022). Někteří autoři terminologii hybridní války opustili a upřednostňují jiné pojmy, např. Mark Galeotti rází pojem politická válka (Galeotti 2020).

Stručný nástin historie hybridní války a působení proti České republice

Hybridní válka proti České republice začala být ve veřejném prostoru diskutována výrazněji až v polovině druhé dekady 21. století, pokud se však podíváme na obsah a vývoje tohoto pojmu, lze její projevy identifikovat i v dálnější historii Československa a České republiky. Psychologické operace vedené nacistickým Německem a jeho spojenci v českém prostředí i v zahraničí doplněné o aktivity polovojenských složek v pohraničních oblastech českých zemí byly charakteristické pro tzv. sudetskou krizi v roce 1938 (Mareš 2013: 76–77).

Pokud se zaměřím na ruské vlivové působení v České republice, lze vysledovat již v devadesátých letech šíření myšlenek velkoruského nacionalismu v tištěných periodících, částečně provázaných i s militantní extremistickou scénou (včetně překladů děl Alexandra Dugina či Vladimíra Žirinovského), například v časopise *Pochodeň dneška*, který vydával v Brně v polovině 90. let antisemitský Klub Františka Ferdinanda d'Este (Žirinovskij 1995). Zpětně lze samozřejmě obtížně prokázat přímou aktivitu Ruska v podpoře různých

uskupení, nicméně např. část moravské krajní pravice byla v kontaktu s ruským konzulátem v Brně.

Kampaně proti vstupu ČR do EU a do NATO a proti české angažovanosti jevíly znaky hybridního působení, jeho výrazný projev pak nastal při kampani proti umístění amerického radaru na území České republiky ve druhé polovině první dekady 21. století. Celé hnutí proti americké základně rozhodně nelze chápat jako jednolitého aktéra řízeného z Ruska, ale tyto vlivy usměrňující některé aktéry v něm byly identifikovány (Mareš, Holzer, Šmíd 2020: 25–26).

Období od rozpadu Sovětského svazu a Československa až po eskalaci událostí na Majdanu na přelomu let 2013–2014 lze chápat jako jistou – částečně skrytou – formu hybridní války Ruska proti České republice. V roce 2014 pak dochází k eskalaci otevřené formy hybridní války, a to ve vazbě na krizi na Krymu a na Donbasu, která pak kulminovala v dalších letech (např. včetně vytváření polovojenských jednotek či číření dezinformačních narativů v kontextu „kauzy Skripal“ a kauzy „Vrbětice“ v ČR i ve světě (Mareš, Holzer, Šmíd 2020: 26–28; Mareš, Mlejnková 2021). Novou dimenzi hybridní války pak přinesla ruská invaze na Ukrajinu v únoru 2022 (Danics, Smolík 2023: 124). Od té doby až do současnosti lze hovořit o třetí fázi hybridní války, které se odehrává v kontextu „reálné“ intenzivní války v blízkém regionu, která má zvýšený potenciál rozrůst se coby plnohodnotný konflikt i na území ČR. Hybridní působení (nicméně zatím bez dimenze hybridní války) realizuje vůči ČR i Čína (Kolektiv autorů pod vedením Ministerstva zahraničních věcí ČR) a případně i další aktéři (Mareš 2016).

Kategorizace aktérů hybridní války proti České republice

Pokud bude pojem hybridní válka aplikován na české prostředí na kontext ruské hybridní války proti ČR, lze v jeho rámci vyzorovat široké spektrum aktérů na obou stranách konfliktu. Z hlediska vztahu k ruskému státu se může jednat zprv o přímé vládní aktéry Ruské federace (i když se může jednat o příslušníky zpravodajských služeb působících pod skrytou legendou), zadruhé o přímo vědomě řízené subjekty českého původu ze strany ruského státu, zatřetí o české subjekty vědomě jednající ve prospěch soudobého ruského režimu a začtvrté o nevědomě jednající aktéry, kteří jsou nicméně manipulováni výše zmíněnými aktéry do pozice subjektů s reálným prokremelským působením. V reálu se mohou projevovat aktivity ruských tajných služeb a dalších vlivových struktur Ruska (včetně části ruské diaspory), čeští propagandisté ve sféře tzv. alternativních médií, polovojenské jednotky či skryté struktury ve státních složkách (Mareš 2022).

Na straně „obráců“ České republiky proti hybridním hrozbám s původem v Ruské federaci lze vyzozorovat jednak vysoce odhodlané (v krajních případech až fanatické) entusiastické aktivisty ve státní i nestátní sféře, dále osoby plnící povinnosti dané státem v rámci boje proti hybridním hrozbám a respektující hlavní hodnotovou a zahraničně-politickou orientaci ČR zakotvenou v hlavních dokumentech a zatřetí osoby plnící povinnosti, aniž by vyznávaly takové hodnoty. Čeští aktéři hybridní války jsou ve státní i nestátní sféře, obě sféry spolu úzce interagují. Projevuje se i vliv zahraničních spojenců a mezinárodních organizací.

Poměrně silnou roli v sekuritizaci hybridních hrozeb v ČR sehrála část think-tanků a akademické sféry, což některými sociálními vědci nahlíženo v zásadě kriticky (Eberle, Daniel 2023), i když reálný dopad tohoto aktivismu na bezpečnost ČR zatím zhodnocen nebyl. Nicméně je možné zmínit i specifickou kategorii aktérů, kteří zneužívají koncept hybridní války k neoprávněné diskreditaci politických protivníků. V roce 2023 na takové aktéry upozornilo i Vojenské zpravodajství (Vojenské zpravodajství 2023: 15). Obdobná spektra aktérů lze nalézt i v dalších hybridních konfliktech, kterým je ČR vystavena.

Reakce a adaptace na fenomén hybridní války v České republice

Česká republika reagovala různými kroky a prostředky na fenomén hybridní války a dalších forem hybridního působení. Bez přímého uvedení původce zmínila hybridní hrozby již v bezpečnostní strategii v roce 2015 (Mareš 2016), nový impuls k boji s nimi pak dal Audit národní bezpečnosti z roku 2016 (Danics, Smolík 2023: 142) a přijetí Národní strategie pro čelení hybridnímu působení (Ministerstvo obrany 2021). V roce 2023 schválila vláda ČR novou bezpečnostní strategii, kde je zdůrazněna role ministerstva obrany i ministerstva vnitra v boji proti hybridním hrozbám (Kolektiv autorů pod vedením Ministerstva zahraničních věcí ČR 2023: 25, 32). V praxi lze vidět relativně autonomní působení obou resortů a jejich složek na poli boje proti hybridnímu působení. Obecně však boj proti hybridnímu působení prostupuje většinou resortů české exekutivy, což ostatně demonstroval již Audit národní bezpečnosti (Vláda České republiky 2016).

Reakci a adaptaci České republiky na fenomény hybridní války a hybridního působení lze s využitím trojdimenzionální analýzy politiky rozdělit do kategorie polity (institucionální struktury a aktéři), policy (obsahové výstupy politiky) a politics (procesy a debaty). U první uvedené kategorie se jedná o adaptace stávajících institucí na podmínky hybridní války, včetně vzniku speciálních součástí institucí (např. Odborná pracovní skupina Bezpečnostní rady státu pro čelení hybridnímu působení či existence

Centra proti hybridním hrozbám MVČR či Oddělení reakce na hybridní hrozby Ministerstva obrany). V oblasti policy se jedná o přijetí dokumentů a rozhodnutí a jejich reálnou aplikaci (např. vypovězení ruských diplomatů v souvislosti s kauzou Vrbětice v roce 2021, byť za hybridní hrozbu je třeba pokládat spíše až kampaň zaměřenou na reakci české vlády na kauzu po identifikaci „ruské stopy“ za výbuchy v roce 2014). Konečně spory v dimenzi politics se vedou o samotný koncept hybridní války, o vymezení a pojmenování nepřítelů, o míru státní intervence (např. v boji proti dezinformacím apod.). Obecně nejsou jasně vymezeny hranice mezi hybridní válkou (pokud by byla chápána jako užší koncept) a hybridním působením.

Mezinárodní reakce a adaptace na fenomén hybridní války

Hrozba hybridní války se odrazila i v mezinárodní politice. V tomto příspěvku je problematika nahlížena zapojením České republiky do mezinárodního systému, protože hybridní hrozby nepředstavují fenomén, proti kterému by se semklo celé mezinárodní společenství anebo jeho podstatná část. Souvisí to již se zmíněným vzájemným obviňováním se z vedení hybridních operací proti sobě mezi důležitými aktéry mezinárodního systému. Nevznikla tedy žádná obdoba „mezinárodní protiteroristické koalice“ či podobného uskupení, protože terorismus představuje jasněji a všeobecněji uznanou hrozbu.

Z hlediska České republiky je podstatné, že proti hybridním hrozbám a částečně i proti hybridní válce ze strany Ruska, Číny a případně dalších aktérů (specificky islamismu) začaly vystupovat dvě hlavní organizace, na kterých reálně staví ČR zajištění svojí bezpečnosti. Jedná se o Organizaci Severoatlantické smlouvy (NATO) a Evropskou unii (EU) (Danics, Smolík 2023). Důležitost tématu pro obě organizace demonstruje i první společné centrum excelence, které vytvořily. Jedná se o Centrum excelence boje proti hybridním hrozbám (Hybrid CoE) se sídlem v Helsinkách. Které nabízí i vlastní vymezení domén, ve kterých jsou realizovány hybridní hrozby (Lasoen 2022: 9)

Česká republika přitom v NATO i v EU aktivně přispívá k dalšímu prohlubování a rozšiřování aktivit těchto organizací v boji proti hybridním hrozbám. Výraznou příležitost v EU představovalo české předsednictví EU ve druhé polovině roku 2025. V rámci tzv. Horizontální pracovní skupiny Rady EU (Horizontal Working Party on Enhancing Resilience and Countering Hybrid Threats - HWP ERCHT). byl dle českého MO (které zde ČR zastupuje) vyjednáán Toolbox EU. Ten má posilovat odolnost a čelení hybridním hrozbám (Ministerstvo obrany 2022).

Angažovanost České republiky v boji proti hybridním hrozbám je dána i její geopolitickou pozicí a výše zmíněnou sekuritizací fenoménu

v domácím prostředí. Je přitom třeba podotknout, že relativně omezená byla spolupráce na tomto poli v rámci Visegrádské skupiny, což zřejmě souvisí i s rozdílnými politickými názory na postoj k Rusku či na boj proti dezinformacím uvnitř V4, a to i ve vazbě na vnitropolitické změny v mocenských strukturách. Ministerstvo zahraničí ČR však i v této oblasti usilovalo o posílení vzájemného úsilí (Ministerstvo zahraničních věcí 2022: 8).

Perspektivy hybridního působení proti České republice

Česká republika má dlouhodobou zkušenost s hybridními hrozbami, včetně aktivit, které by již spadaly i do různých konceptů hybridní války. V zásadě lze konstatovat, že zakotvila problematiku hybridní války a hybridního působení do důležitých strategických dokumentů a vybuodovala i jistou speciální institucionalizovanou strukturu. Nicméně posilování reálné resilience vůči hybridním hrozbám je stále trvajícím výzvou. Expert Lukas Bachmann definuje resilienci jako „schopnost systému, společenství nebo společnosti, který(é/á) je vystaven(o/a) hrozbám, zvládnut v odpovídajícím čase a efektivně následky, vypořádat se s nimi, přizpůsobit se jim a zotavit se z jejich působení, i skrze uchování a znovuoobnovení jeho(jích) podstatných základních struktur a funkcí“ (Bachmann 2020: 182). Je tedy zřejmé, že resilience musí být flexibilně adaptována na aktuální výzvy.

Protivník využívá tzv. hybridní možnosti, Hybridní možnosti jsou podle Bachmanna „hybridní hrozby z pohledu potenciálního

protivníka, který je může využívat jako šanci pro skrytý postup, aby prosadil svoje zájmy. Mohou se projevit i v opačném přístupu jako nerozpoznané slabiny státu, které mohou být využity možným protivníkem“ (Bachmann 2020: 180–181).

V daném kontextu je třeba permanentně vyhodnocovat aktuální a přepokládaný vývoj hybridních hrozeb a jejich aktérů ve vztahu k České republice. V době psaní tohoto textu dominuje ve vztahu k České republice ruské hybridní působení, a to se bude odvíjet od dalšího vývoje rusko-ukrajinského konfliktu. Je možné uvažovat o několika scénářích, od zhroucení Ukrajiny až po ukrajinské úspěchy vedoucí k pádu soudobého režimu v Rusku (s různými středovými variantami „zamrznutí konfliktu“ apod.), a každému ze scénářů bude odpovídat jiná forma hybridního působení. Aktuální stav a problémy však mohou být ve střednědobé perspektivě být nahrazeny jinými (nejenom již zmiňovanou Čínou či islamistickými hybridními hrozbami), které se budou projevovat i v rámci NATO a EU (jejichž vnitřní koheze navíc může být ohrožena i vnitřními spory).

Je přitom třeba vyhodnocovat i předchozí postupy, včetně například ne zcela jednoznačné akceptace dosavadní politiky proti dezinformacím v ČR. Současná „anti-dezinformační“ dominance politiky proti hybridním hrozbám navíc nemusí být dostačující v případě objevení se nových forem hybridního působení v našem geografickém prostoru, a je třeba se připravit na specifické kombinace kinetických a nekinetických hybridních hrozeb, včetně možné inspirace u jiných zemí (Duarte 2020).

Závěr

Jak vyplynulo z předchozího textu, konceptualizace hybridní války a souvisejících pojmů je proces, který v několika případech dospěl do stádia více či méně uznávaných oficiálních i akademických definic, permanentně však představuje výzvu pro precizaci a pro vhodnou aplikaci. Jistý posun v oficiální politice od angažmá státu v „hybridní válce“ k boji proti „hybridnímu působení“ je z hlediska ČR logický, nicméně v tzv. černých scénářích je samozřejmě potřebný návrat do více „válečnický“ pojetí terminologie a konceptualizace. Z hlediska historie hybridní války a boje proti hybridním hrozbám je třeba rozlišovat mezi tím, co bylo reálné působení a boj proti těmto fenoménům (a to ještě do doby, než se objevila takto specificky pojatá terminologie) a co je samotnými aktéry státní i nestátní politiky označováno jako boj v rámci hybridní války, respektive boj proti hybridním hrozbám, hybridnímu působení apod. (a v rámci takto označeného boje i mezi bojem proti skutečným hybridním hrozbám a mezi zneužitím sebeidentifikace některých aktérů coby bojovníků proti hybridním hrozbám, kteří však bojují proti fiktivnímu ohrožení za účelem prosazování vlastních mocenských zájmů). V konceptualizaci i sekuritizaci hybridních hrozeb přitom sehrává silnou roli i akademická sféra, což klade zvýšený důraz na odpovědnost a etiku vb této oblasti.

Pokud bude pozornost zaměřena na hlavní vývoj hybridní války proti ČR a boje proti hybridním hrozbám z hlediska České republiky, je možné identifikovat tři hlavní fáze, určené podle charakteru a percepce politiky ruského režimu vůči svými sousedům, ČR a EU a NATO. Jedná se o období do roku 2014 (přípravné), mezi lety 2014 a začátkem roku 2022 (éra dominující hybridní války) a od roku 2022 (éra hybridní války doplňující velký tradiční vojenský konflikt). Je přitom možné uvést, že vývoj nepřináší permanentně se zvyšující intenzitu rizik, ale někdy i adaptaci aktérů na nové podmínky v důsledku efektivních protiopatření (typicky jistě alespoň dočasné snížení intenzity hybridního působení po vypovězení desítek ruských diplomatů z ČR v důsledku odhalení „kauzy Vrbětice“ v roce 2021 a po zahájení plnohodnotné agrese vůči Ukrajině v roce 2021).

Celkově je zřejmé, že česká politika i politiky EU a NATO byly schopné adaptace na nové bezpečnostní prostředí a zakotvily boj proti hybridním hrozbám do strategických i úžeji zaměřených koncepčních dokumentů a adaptoval se i institucionální systém. Na straně druhé je celospolečenská odolnost (resilience) proti hybridnímu působení a ochota bránit se hybridním i dalším hrozbám hlavní „frontou“ hybridní války. V daném kontextu je třeba odpovědně přistupovat k novým bezpečnostním hybridním výzvám a formulovat bezpečnostní politiku tak, aby získala pevné společenské zakotvení a vycházela z pokud možno co nejširší politické shody, samozřejmě při respektu k bezpečnostním zájmům ČR a jejich klíčových spojenců.

Financování příspěvku

Tento příspěvek byl zpracován v rámci projektu „Resilience ozbrojených sil a ozbrojených bezpečnostních sborů vůči hybridním hrozbám (Resilience)“ (VJ01010122), jehož investorem je MVČR v rámci Strategické podpory rozvoje bezpečnostního výzkumu ČR 2019-2025 (IMPAKT 1)

Literatura

- BACHMANN, L. (2020): *Hybride Bedrohungen. Ein Resilienztest der österreichischen Wehrverfassung*. Weilerswist: Velbrück Wissenschaft.
- DANICS, Š., SMOLÍK, J. (2023): Czech Security Policy in the Context of Hybrid Warfare in Ukraine. In: Kancik-Kohtun, E. (ed.): *The War in Ukraine and the Policy of the V4 countries*. Lublin: Marie Curie Skłodowska University Press, s. 123–151.
- DeBENEDICTIS, K. (2021): *Russian 'hybrid warfare' and the annexation of Crimea: the modern application of Soviet political warfare*. London: Bloomsbury.
- DUARTE, F. P. (2020): Non-kinetic hybrid threats in Europe – the Portuguese case study (2017–18). *Transforming Government: People, Process and Policy*, 14 (3), 433–451.
- EBERLE, J., DANIEL, J. (2023): *Politics of Hybrid Warfare The Remaking of Security in Czechia after 2014*. Cham: Palgrave Macmillan.
- FRIEDMAN, O. (2018): *Russian Hybrid Warfare. Resurgence and Politicisation*. London: Hurst & Company.
- GALEOTI, M. (2020): *Russian Political War: Moving Beyond the Hybrid*. London: Routledge.
- HOFMANN, F. (2006): *Conflict in the 21st Century. The Rise of Hybrid Wars*. Arlington: Potomac Institute for Policy Studies, On-line: https://www.potomacinstitute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf, ověřeno k 1. 5. 2023.
- Kolektiv autorů pod vedením Ministerstva zahraničních věcí ČR (2023): *Bezpečnostní strategie České republiky 2023*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky.
- KURFÜRST, J. (2021): Hybridní válčení, jeho anatomie, složitost a geografie. In: KURFÜRST, J., PAĐOUREK, J. (eds.): *Za zrcadlem. Hybridní válka jako staronový fenomén mezinárodních vztahů*. Praha: Academia, s. 40–54.
- LASOEN, K. (2022): *Realising the EU Hybrid Toolbox: opportunities and pitfalls*. The Hague: Clingendael Institute. Netherlands Institute of International relations, On-line: https://www.clingendael.org/sites/default/files/2022-12/Policy_brief_EU_Hybrid_Toolbox.pdf, ověřeno k 1. 5. 2023.
- MAREŠ, M. (2013): *Paramilitarismus v České republice*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- MAREŠ, M. (2016): Increasing resilience of the Czech Republic to hybrid threats. In: ZLATOHLÁVEK, P. (ed.): *Hybrid Warfare: A New Phenomenon in Europe's Security Environment*. Prague: Jagello 2000 for NATO Information Centre in Prague.
- MAREŠ, M. (2022): *Prokremelské spektrum v České republice*. Brno: Pravý břeh, <https://pravybreh.cz/prokremelske-spektrum-v-ceske-republice/>, ověřeno k 1. 5. 2023.
- MAREŠ, M., HOLZER, J., ŠMÍD, T. (2022): The Hybrid Campaign Concept and contemporary Czech-Russian Relations. In HOLZER, J., MAREŠ, M. (eds.): *Czech Security Dilemma*. Cham: Palgrave Macmillan, s. 15–53.
- MAREŠ, M., KRAUS, J., DRMOLA, J. (2022): Conceptualisation of Hybrid Interference in the Czech Republic: How to Make it a Practically Researchable Phenomenon? *Politics in Central Europe*, 18(3), 343–354, <https://doi.org/10.2478/pce-2022-0015>
- MAREŠ, M., MLEJNKOVÁ, P. (2021): Propaganda and Disinformation as a Security Threat. In GREGOR, M., MLEJNKOVÁ, P. (eds.): *Challenging Online Propaganda and Disinformation in the 21st Century*. Cham: Palgrave Macmillan, s. 75–103.
- MARKOV, S. (2015): *Gibridnaja vojna protiv Rossiji*. Moskva: Algoritim.
- RADVAN, E. (2004): *Problém bezpečnosti v politickém a etickém myšlení*. Brno: Centrum strategických studií.

- Ministerstvo obrany (2021): Národní strategie pro čelení hybridnímu působení. Praha: Ministerstvo obrany.
- Ministerstvo obrany (2022): Ministerstvo obrany v rámci českého předsednictví dojednalo společný nástroj EU pro obranu před hybridními hrozbami. On-line: <https://mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/ministerstvo-obrany-v-ramci-ceskeho-predsednictvi-dojednalo-spolecny-nastroj-eu-pro-obranu-pred-hybridnimi-hrozbami-241102/>, ověřeno k 1. 5. 2023.
- Ministerstvo zahraničních věcí (2022): *Programme of the Czech Presidency of the Visegrad Group 2023/2024 „V4 Citizens“*. Praha: MZV,
- SCHUBERT, K. (1991): *Politikfeldanalyse*. Opladen: Leske + Budrich.
- STOJAR, R. (2017): Vývoj a proměna konceptu hybridní války. *Vojenské rozhledy*, 26(2), s. 44–55.
- THOMAS, M. (2022): *The Chinese Roots of Hybrid Warfare*. Washington: Center for European Policy Analysis, On-line: <https://cepa.org/article/the-chinese-roots-of-hybrid-warfare/>, ověřeno k 1. 5. 2023.
- Vláda České republiky (2016): Audit národní bezpečnosti. Praha: Ministerstvo vnitra ČR.
- Vojenské zpravodajství (2023): Výroční zpráva vojenského zpravodajství za rok 2022. Praha: Ministerstvo obrany, On-line: <https://www.vzcr.cz/uploads/41-Vyrocní-zprava-2022.pdf>, ověřeno k 1. 5. 2023.
- ŽIRINOVSKIJ, V. (1995): Poslední pochod na Jih. *Pochodeň dneška*, 2(10), 13.

Kontaktní adresa autora

Prof. JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, Ph.D.: mmares@fss.muni.cz